

УКРАЈИНА У ПЛАМЕНУ

Тог раног јутра, 24. фебруара, пробудио ме телефонски позив моје пријатељице из Кијева. Дрхтавим гласом рекла је у слушалицу: „Кијев бомбардују“ и заплакала. Прво што сам помислила у том тренутку било је да није истина, вероватно је нека лажна вест. Али су њене следеће речи о паници која је завладала у њеној породици и на улицама Кијева натерале и мене у сузу. Још је прошло кроз главу, Олена данас сахрањује оца, како ће јадна под бомбама? Олена је пријатељица из студентске клупе. Тако је испало да је она остала на Катедри за славистику у Кијеву да предаје српску књижевност, а мене је судбина довела у Београд. Оленин отац је култна личност украјинске културе, дисидент који је хапшен и осуђиван шездесетих година 20. века, у таласу репресалија које су се обрушиле на украјинске интелектуалце, због књиге којом је осудио политику русификације у Совјетском Савезу. Та мала брошура *Национализам или русификација?* представља сведочанство, засновано на бројним чињеницама, о томе како се потискивало све украјинско из његовог завичаја. Пореклом је из Доњецке области, благодатне земље која је поклонила бројне великане, који су постали иконе украјинске културе. Као да је та земља, позната из историје као *Дике поле* (Дивље поље), настањена до средине 18. века украјинским козацима који су уживали аутономни статус у саставу Руске империје, била посебно дарезљива на таленте. О томе је академик Иван Дзјуба, а управо је о њему реч, саветник Председништва Украјинске националне академије наука, написао књигу *Доњецки чинилац украјинске културе* (2018), настојећи да покаже колико је органски његов завичај уткан у шарени ћилим украјинске културе.

Олена се присећа сахране свог оца: Од самог јутра поток избеглица се излио на улице Кијева, који је полудео у саобраћајним гужвама. Опроштајна церемонија је отказана, само смо узели ковчег из мртвачнице и отишли на гробље. Свештеник, са којим смо се договорили за опело, јавио да не може да се пробије ка Бајковом гробљу. Спасио је свештеник гробљанске цркве. Сахрана је била скромна, око двадесетак људи – оних који су могли да се пробију. И у томе је била одређена симболика, каже Олена, отац је био патолошки скроман човек, није подносио никакву патетику, тако да овакву сахрану – тиху, камерну, са неколико букета цвећа и неколико опроштајних речи блиских му људи вероватно би желео. Само никада не би могао да помисли да ће га сахрањивати уз пратњу сирена за ваздушну узбуну првог дана крвавог рата. Звучи грозно, додаје Олена, али сви смо помислили – каква срећа (!) што смо успели да сахранимо тату првог дана рата. Шта да је умро у петак? Ко би ископао гроб? А шта да је свих ових дана бомбардовања Кијева непомично лежао код куће на самрти? Шта бисмо онда?

Академик Анатолиј Захнитко је декан Филолошког факултета Доњецког националног универзитета. Универзитет носи име великог украјинског песника Васиља Стуса, који је трагично окончао живот у самици уралског логора 1985. због своје отворене грађанске позиције усмерене против прогона украјинских интелектуалаца у СССР-у. Професор Захнитко је сада у Виници, избегао је тамо са својим универзитетом након самопроглашења Доњецке народне републике. Избегао је заједно са професорима и студентима тог универзитета, који већ осам година функционише на западу Украјине¹.

¹ У јулу 2014. године, милитантне групе заузеле су спаваонице у кампусу ДонНУ, а касније, 16. септембра 2014, заузеле су административне просторије Универзитета. Особље и студенти универзитета, који нису желели сарадњу са окупаторима у оквиру тзв. ДНР, створили су покрет

Избегао је поневши само личне ствари јер му је бивши студент јавио да су сепаратисти кренули ка његовој кући да га одведу, да је на списку за одстрел. Никада више није се вратио у свој дом, својој богатој библиотеци коју је прикупљао током целог живота, тишини свог кабинета. Тада је из Доњецка избегла и Анастасија Тепшић, која сад предаје украјински језик на Филолошком факултету у Београду. Избегла је цела њена породица са хиљадама оних који су заувек напустили завичај. Не чује се више украјинска реч на Дивљем пољу, за неколико година очишћен је сваки њен траг, нема ниједних новина, чак су скинули и јавне натписе на украјинском језику да заувек избришу његов траг на тој земљи. А да се неко усуди да проговори украјински у самопрокламованим Луганској и Доњецкој републици, платио би за то својом главом. За неколико година је извршен лингвоцид на тој територији. О томе се овде мало зна, углавном се понављају неосноване тврдње о угрожености говорника руског језика у Украјини.

Недавно је академик Захнитко напунио 65 година, што је обележено сјајним фестшрифтом у његову част, где су објавили радове бројни лингвисти из разних земаља Европе, као и његови бројни ученици. „Кад сам се јуче пријавио за Територијалну одбрану Винице, пише професор Захнитко, био сам ганут бројем оних који су спремни да се боре до краја бранећи своју отаџбину. Дивљење је изазивало то што нико није протествовао, сви су понављали исто: непријатељ неће проћи.“ Четири сата је стајао у дугом реду добровољаца, осећајући такву патриотску енергију коју нико не би могао да савлада. Пожеleo је да исприча како је са комшијама савладао непријатељског диверзанта у дворишту, али је одустао. Нико се није хвалио, само су размењивали мишљења како ће и шта ће у различитим ситуацијама. За то време су стално пристизали камиони са помоћи браниоцима и одлазили на одредишта крцати добровољцима. Такав Дух се не може сломити никаквим оружјем, завршава своју причу Анатолиј.

Лесја Стеблина Рудјаков, професорка српског језика на Кијевском универзитету, остала је у Кијеву, заједно са мамом и сином. Њен муж, истакнути украјински слависта, проучавалац српске књижевности, преминуо је прошле године. Током ова три дана, каже Лесја, када су многи Кијевљани у својим подрумима или метроу, где је ужасно хладно, а људи спавају на бетонском поду, са стрепњом ишчекујемо шта ће бити са нашом домовином и молимо се за победу. „Посебно је нас погодила вест о гранатирању Кијевске дечије онколошке болнице Окматдит од стране непријатељске војске, 26. фебруара. Мале бебе у боксовима, деца оболела од канцера, смештена су у подруму болнице. Они се храбро боре са болешћу за сваки дан свог живота, а сада им се и то мало наде ускраћује.“

Јулија Драгојловић предаје украјинску књижевност на Катедри за славистику Филолошког факултета у Београду, пореклом је из централне Украјине. Каже да сваки њен дан почиње прозивком: „Вања, како сте? – Ево, на окупу смо, не брини. Спаваћемо наизменично, у подруму је хладно, тамо ћемо кад крене пуцњава.“ „Оља, како си? – Муж је без кола, једва се извукао из Харкова. Сад је у некој шуми. Помолите се за њега да стигне жив.“ „Љиљо, како си? – Цео дан је грмело. Знаш, ту је поред војна школа. Пројектил је погодио

„Спасимо Alma Mater!“ Као резултат, 30. септембра 2014. године донета је Наредба Министарства просвете и науке Украјине „О организовању образовног процеса Доњецког националног универзитета Украјине у Виници“.

стамбену зграду у близини“. „Јуљчик, како су твоји? – Родитељи су у близини аеродрома, не желе да напусте кућу. Све наше аеродроме бомбардују, знаш већ.“ „Тета Ваља, како су ваши? – Брат и братанац су се данас придружили Територијалној одбрани.“ „Наташа, како је код вас на западу? – Кренуле су диверзије. Тренутно преко четова тражим смештај у Лавовској области за 42 пристигле особе“. Трећег дана рата једна украјинска водитељка је рекла: „У време ове наше трагедије питање „Како сте?“ тумачи се као „Волим те и бринем због тебе“, каже Јуља.

Читајући писма и поруке својих драгих колега, која су пристизала током ноћи као одговори на моју прозивку, посматрала сам на екрану телевизора одсјаје пламена од дигнуте у ваздух кијевске рафинерије. Одједном је пао на памет филмски сценарио великог украјинског редитеља Олександра Довженка *Украјина у пламену*, где је искрено изложио призоре које је видео као ратни дописник у II светском рату. Сценарио је потресан, међутим филм који је снимљен по њему 1943, Сталин је забранио јер је сувише реалистички приказивао страдање и у њему није било места за комунистичку реторику. Једна реченица у том сценарију ипак скреће на себе пажњу својом реториком: „Само људи високог квалитета не предају се и умиру онако како умиру Украјинци“, забележио је Олександар Довженко. Да ли опет морају то доказивати и коме?!

Београд, 27.02.2022, трећег дана рата

Људмила Поповић

Др Људмила Поповић, редовни професор на Катедри за славистику Филолошког факултета у Београду и Филозофског факултета у Новом Саду, професор Минхенског слободног универзитета, партнер Универзитета Хокаидо у Сапору. Експерт у Комитету експерата Европске повеље за регионалне или мањинске језике у Савету Европе. Главна уредница научног часописа *Славистика* са међународним уредништвом. Члан двеју комисија Међународног комитета слависта. Ауторка шест монографија из области славистике. Приредила је Антологију украјинске поезије 16-20 века, Антологију дисидентске поезије *Жигосани* и Антологију савремене украјинске драме на српском језику (заједно с украјинском драмском списатељицом Надом Нежданом), као и међународне колективне монографије из области славистике. Предавала је по позиву на бројним универзитетима широм света.